

דברים באזכרת העיר קובל, מצ'יוב והסביבה, ז' באלול תשס"ט (2009)

67 שנים חלפו מיום השמדת יהודי עיר המחוז קובל. 67 שנה מאותו יום רביעי הנורא, ו' באלול תש"ב, 19.8.1942 שהוא יום האקציה השנייה של יהודי העיר. באקציה השנייה הושמדו אותם יהודים שנקראו "מועילים" בפי הנאצים, שנותרו בחיים בגטו ש"בחולות" לאחר שכחודשיים וחצי קודם לכן, באקציה הראשונה, נרצחו למעלה מ-10,000 היהודים ה"לא מועילים"- הלא מועסקים- קרי תינוקות בני יומם, ילדים, זקנים, נשים וגברים ששוכנו בגטו בקטן שבעיר העתיקה. כ-20,000 מיהודי קובל הושמדו באקציות השונות, כולל אותם פליטים יהודים שנמלטו ממזרח פולין והשתקעו בעיר לאחר הסכם ריבנטרופ-מולוטוב שנחתם כשלוש שנים קודם לכן.

באותה עת בעיירה מצ'יוב הסמוכה לקובל הושמדו למעלה מ-5,000 יהודי העיירה והסביבה בכמה אקציות. רק 50 מיהודי העיירה נותרו בחיים לאחר המלחמה כולל החלוצים שעלו קודם למלחמה ארצה.

בגיא הרצח בכפר בכובה הסמוך לעיר קובל, בשני בורות ענק, טמונים יקירנו, בני משפחתנו, בני יהדות העיר קובל.

בבית הקברות החדש של יהודי קובל, בדרך לודמיר-טריסק טמונים מאות רבות של יהודי קובל שהסתתרו במקומות מחבוא ברחבי העיר, שנלכדו אחד-אחד והובאו לבית הכנסת הגדול, שם חרתו על הקירות הקדושים את צוואתם האחרונה.

כותבת בעברית על קיר בית הכנסת בת קובל אנונימית:

"בת עשרים הנני

הוי מה יפה העולם מסביב...

למה יורידונו לטמיון, עת כל ישותי משוועת לחיים?

האומנם רגעי האחרונים הגיעו?

נקמה!

נקום ינקום כל אשר יקרא את משאלתי האחרונה."

בספר העדות לזכר יהדות קובל שיצא לאור לפני למעלה מ-50 שנה כותב ומספיד העורך:
כל נאות המשפחה, משפחות קובל, אשר יחד חיו, יחד שמחו, יחד נאנחו- כולם, כולם נהרסו,
הקנים על ציפוריהם וגוזליהם נהרסו. והעולם כמנהגו נוהג. גרות אלוהים לא כבו במרום.

והשדות, שדות קובל, מוריקים, מגיבים תבואה ומתכסים במרבדים של פרחי נוי. והציפורים
אומרות שירה ומימי הטוריה זורמים לאיטם ובלילות מתגודדות ומשקשקות עליהם סירות
מטיילים כימים ימימה. אבל אחרים הם הקולות. לא ישמע בהן קולות נערותינו ונערנו. לא ילדנו
מנעימים בהן זמירות ואורגים שירים יפים ונפלאים. לא עוד ירוגן וירעע בחוצות קובל. עצמות
הנוער שלנו נרקבות בבית-הקברות שמעבר לנהר. קולותיו הערבים והנפלאים נדמו לנצח,
הלכות הצעירים חדלו לפעום, לא יטבול עיניו בתכלת השמים. נצמת חזון חייו, ולא עוד
יתחדשו שיריו וזמירותיו. בלע ישימון העיר לנצח את הד תרועת שחוקו וישונו.
דרכי קובל אבלות. ההוויה ספוגת עצב ואבל על זיו העלומים ועל תפארת אדם שעלה עליהם
הכורת. אין אלוהים במקום הזה. גלתה השכינה יחד עם יהודיה. שחו והתמוטטו בתי המדרשות
הרבים שישכנו בהם שכינת ישראל וגווילי ספרי התורה נשרפו ופרחו הם עם אותיותיהם.

גווילים מספר התורה שנמצאו בסביבות בית הכנסת של אנטין והוסתרו על ידי הגויים עשרות שנים,
נמסרו לאחרונה לאחת מבנות הקובלאים שהגיעה ממקסיקו להתחקות אחר בית אביה בקובל. כמוה
ממשיכים להגיע מדי שנה יחידים וקבוצות מבני העיר המחפשים את שורשיהם. הארגון עושה
מאמצים לאתר את מקום מקורי בתי המשפחות ולספק את כל המידע הנדרש ליוצאים לסוירים.

אודות לאתר העיר קובל באינטרנט המעמיק והמתרחב כל העת בזכות שירה רשף, מתקשרים
לארגון מדי שנה בני קובלאים לא מעטים, המתעניינים במידע על משפחתם. הארגון משתדל לעשות
ככל שניתן ולקשר את המעוניינים עם המקורות הקיימים ועם בני הדור הראשון שמבין חברנו. חבל
רק שהרבה מהמתעניינים לא ממשיכים ומתמידים ומשתפים את הארגון גם בתוצאות חיפושיהם ועל
ידי כך מעגל המידע יתעבה ויועיל למתעניינים נוספים בעתיד.

בשנה האחרונה נאסף ורוכז המידע על העיירות השייכות למחוז קובל שבפלך ווהלין. לפחות 37
יישובים נמצאו, שבהם חיה קהילה יהודית והשייכים למחוז קובל של פעם. העיירות המשתתפות
איתנו באזכרה היום: קאמין קושירסק, רטנה, מנייביץ, פוברסק וכמובן מצ'יוב היו שייכות למחוז
קובל וקובל שימשה להן כמרכז מסחרי ותרבותי. לא מעטים מבני העיירות האלו למדו בגימנסיה
העברית "תרבות" ובגימנסיה היהודית "קלרה ארליך" שבעיר, גימנסיות שהיו לשם דבר בכל רחבי
פולין.

נעשה מאמצים לאתר ולשתף פעולה עם עיירות נוספות גדולות כקטנות השייכות למחוז קובל, כמו
למשל העיירה הגדולה מלניצה והעיירה טריסק. בני העיירה טריסק, בעזרת תרומה מחו"ל, השכילו

להקים לאחרונה אגף מיוחד במוזיאון "מורשת" בגבעת חביבה, בה מונצחת בצורה נפלאה עיירה יהודית טיפוסית- "השטעטל", על רבניה, סופריה וכלל יהודיה. מאוד מומלץ לבקר במוזיאון זה. קיימנו השנה מגעים ראשוניים עם אנשי "מורשת" ואנשי "משואה" לבדיקת האפשרויות להעברת הארכיון של קובל לידיהם. הנצחת העיר קובל עצמה, כדוגמת העיירה טריסק, הוא חזון לעתיד הרחוק שלצערנו לא יוכל להתבצע ללא מימון רציני של בני יוצאי העיר קובל. כמו כן התחלנו באיסוף וריכוז שמות יהודי קובל שהתנגדו לנאצים בתקופת הכיבוש, כולל ההתנגדות הפאסיבית שגילו רבים מבני העיר, כדוגמת יוסף אברך הי"ד, המורה הציוני הנערץ בגימנסיית "תרבות" שנרצח מיד לאחר שפנה למפקד הנאצי בקובל ואמר לו:

"עם ישראל שרה עם איתני עולם. זכרם אבד ואנו קיימים ונחייה לעולמי-עד. הרבה הורגים קמו עלינו, ראינו במפלתם ונראה גם במפלתכם. אל תדמה בנפשך שתזכו במלחמה. אני אומר לך שתבוסתכם קרובה לבוא. חבל, חבל מאוד, שעיינינו לא תראינה במפלתכם."
ואז הקצין הנאצי שלף אקדח וירה בראשו של יוסף.

כיום אנו שארית הפליטה, אוד מוצל של יהודי קובל וצאצאיהם בארץ. הציבור שלנו מורכב ממשפחות מאות החלוצים והציונים שעזבו את משפחתם בקובל, שהספיקו ועלו ארצה לפני המלחמה. חלק אחר משארית הפליטה הם אותם עשרות לא רבות של צעירים יהודיים שניצלו מהטבח, שהסתתרו בקובל ובסביבתה, או נצר מהמאות הבודדות של יחידים-צעירים שהשכילו וברחו למעמקי רוסיה לפני פלישת הנאצים לעיר ועברו את תלאות המלחמה בשלום.

לצערנו מספר הבאים לאזכרות הולך ומצטמצם משנה לשנה, כפי שקורה לכלל הקהילות שאבדו. למניעת השכחה אורגן מסע לקובל לפני כשנתיים שהזרים מעט דם חדש לשורותינו. נשקול ארגון יציאת קבוצה נוספת בשנה הבאה.

חסרים לנו מתנדבים לפעילות הארגון, ללא מתנדבים המשך קיום הארגון בסכנה. לשם הנצחת הקהילה נדרשת פעילות רבה של איסוף חומר ותיעודו באתר האינטרנט וכן הכנת רשימה של משפחת יהודי קובל תוך כדי ציון מקורות המידע השונים שבידנו.

כל הפעילויות נדרשות למען בני דורות ההמשך המגלים התעניינות בקורות בני משפחתם ששורשיה מקובל.

השנה הלכו לעולמם שניים מעמודי התווך של הארגון: אלי מנדל ואהרון שטיין זכרם לברכה. לצערנו הרב מעטים היו הבאים לערב זיכרון מיוחד שקיימנו לזכרם. חוסר העניין של החברים באירוע זה היה מהגורמים להחלטתנו לקיום אזכרות משותפות עם קהילות ווהלין הסמוכות **אהרון שטיין** ז"ל היה האיש שיזם את שילוב בני ההמשך של קובל בארגון. אהרון היה הראשון שהביא להקמת אתר קובל באינטרנט, הוא יזם את הנסיעות הקבוצתיות של בני יוצאי העיר לקובל. חידש את מסורת מסיבות החנוכה של הארגון. בשנים האחרונות אהרון היה גם יו"ר אגוד ווהלין העולמי וגם שם ניסה לקדם את בני דורות ההמשך.

חברנו הבכיר **אלי מנדל** ז"ל היה האיש שחי את ארגון קובל עד יומו האחרון והוא בן למעלה מ-100 שנה. אלי החל את פעילותו הציבורית למען בני קובל כבר בשנת 1931, כשעלה ארצה. הוא היה מבין עורכי ספר קובל וחבר הוועד כל חייו. בשנים האחרונות נחלש האיש גופנית, אך מוחו היה בהיר וצלול. את ביתו פקדו- עלו אליו לרגל- עשרות מבני דורות ההמשך שהתחקו אחרי משפחתם מקובל. הוא הציג בפניהם את אלבומיו, את אוספו ואת זכרונו הבלתי רגיל הקשור ליהודי קובל ולקורות החלוצים הראשונים מבני העיר. אלי מנדל תרם את מרצו העצום ואת שארית כספו ובנה מודל ענק ומפואר של בית הכנסת הגדול בקובל, שם חרתו מאות מנספי העיר את צוואתם האחרונה. המודל מוצב בהיכל ווהלין.

יהי זכרם ברוך.

ושוב אנו פונים בקריאה לציבור, לבני דורות ההמשך של יוצאי קובל, להצטרף לעשייה בטרם יהיה מאוחר מדי. אנו מאחלים לכל ציבור הנוכחים בריאות טובה ושנה טובה ושלווה ולהשתמע באירוע הבא.